

“BİR PƏNCƏRƏ” KONSEPSİYASI VƏ TƏHLÜKƏSİZLİYİN TƏMİNİ**Təyyar İbrahimov, Murad Salmanov**

Bakı Dövlət Universiteti, Bakı, Azərbaycan

Azərbaycan Universiteti, Bakı, Azərbaycan

e-mail: tayar-7@mail.ru, murad_salman@hotmail.com

Xülasə. Məqalədə “Bir pəncərə” (BP) konsepsiyası, onun əsas aspektləri, bu sahədə dünya təcrübəsinin təhlili verilir, Azərbaycan Respublikası gömrük orqanları sistemində BP-nin Azərbaycan modeli, onun işlənilib hazırlanması təşkilinə dair müxtəlif yanaşmalar və bu sahədə olan normativ-hüquqi aktların şərhə və onun tətbiq mexanizminə aid mülahizələr öz təsbitini tapır.

Açar sözlər: xarici ticarət, gömrük rüsumu, “Bir pəncərə”, vahid avtomatlaşdırılmış idarəetmə cəcmi (VAİS), Kioto konvensiyası, iqtisadi suverenlik, təhlükəsizlik, istehsalçılar və istehlakçılar.

“SINGLE WINDOW” CONCEPT AND SECURITY PROVISION**Tayyar İbrahimov, Murad Salmanov***Baku State University, Baku, Azerbaijan**Azerbaijan University, Baku, Azerbaijan*

Abstract. This paper analyzes the concept of Single Window (SW), its key aspects and world practices. Implementation Azerbaijan module of SW in custom bodies of Azerbaijan Republic, interpretation of different approaches, commentary on regulatory and legal act fields discussed.

Keywords: foreign trade, customs duty, single window, unified automated system (UAS), Kyoto convention, economic sovereignty, security, manufacturers and consumers.

КОНЦЕПЦИЯ «ЕДИНОЕ ОКНО» И ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ**Тейяр Ибрагимов, Мурад Салманов***Бакинский Государственный Университет, Баку,**Азербайджан**Университет Азербайджан, Баку, Азербайджан*

Резюме. В статье анализируется концепция “Единое окно” (ЕО), их основные аспекты, а также мировая практика в этой отрасли. Охарактеризована азербайджанская модель ЕО в системе таможенных органов Азербайджанской Республики, способ их разработки, различные подходы по организации, нормативно-юридические акты отрасли и механизм их применения.

Ключевые слова: внешняя торговля, таможенная пошлина, “Единое окно”, единая автоматизированная система (ЕАС), Киотская конвенция, экономический суверенитет, безопасность, производители и потребители.

Təsərrüfat subyektlərinə - o cümlədən xarici iqtisadi fəaliyyət (XİF) iştirakçılarına əlverişli şərait yaratmaq üçün xarici və qarşılıqlı ticarətin səmərəli tənzimlənməsinin təmin olunması aktual problemlərdən biridir. Belə ki, XİF iştirakçıları ticarət və nəqliyyat əməliyyatlarının aparılmasında iştirak edənlərə elə optimal şərait yaratmaq lazımdır ki, müvafiq sənədləri və məlumatları standartlaşmış şəkildə vahid informasiya sisteminə ötürməklə öz fəaliyyətlərini təmin etsinlər. Belə bir mexanizm isə informasiya kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi əsasında həyata keçirilə bilər. Bu mexanizmin yaradılması respublikamızın istehlak bazarında gömrük, vergi, nəqliyyat və digər növ dövlət nəzarəti

qurumları vasitəsilə informasiya kommunikasiya (İKT) texnologiyalarından istifadə etməklə iqtisadi integrasiyanı təmin edir.

Göstərilənlərin reallaşdırılması gömrük rəsmiləşdirilməsi və nəzarəti məqsədi ilə tələb olunan sənəd və məlumatların ötürülməsi əməliyyatlarının sadələşdirilməsi, tezləşdirilməsi və nəhayət göstərildiyi kimi iqtisadi proseslərin interqasiya olunması məqsədi ilə həyata keçirilir. Bununla əlaqədar gömrük orqanları sistemində qanunvericiliyin, bu sahədə normativ hüquqi aktların yeniləşməsi, tənzimlənmə alətlərinin modernləşdirilməsi, təkmilləşdirilməsi, habelə xarici təcrübənin öyrənilməsi aktuallıq kəsb edir. Bu baxımdan da məqalədə “Bir pəncərə” (BP) prinsipini anlayışı, onun mahiyyəti, iqtisadi təhlükəsizliyin təminində rolu mövcud BP modellərinin müqayisəli təhlilinin tədqiqi nəzərdə tutulur.

BP prinsipini Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) Avropa İqtisadi Komissiyasının (AİK) 33 sayılı tövsiyyəsinə uyğun olaraq BP anlayışı, onun mexanizmi ətraflı şərh olunur [19, 20].

Tövsiyəyə görə “BP” sistemi- ticarət və nəqliyyat sferasında fəaliyyət göstərən nümayəndələr tərəfindən malların idxalı, ixracı və tranzitinə aid təqdim olunan standartlaşdırılmış sənədlərin və məlumatların normativ tələblərin gözlənilməsi əsasında qəbul olunduğu vahid bir məntəqədir.

BP sisteminin rolu bir nümunədən- modul, mühit və ya alət kimi təsərrüfat subyektləri –XİF iştirakçıları ilə dövlət strukturları arasında müvafiq razılaşdırmanın aparılmasından, icazə, lisenziya, müxtəlif sertifikatların alınmasından, sadələşdirilmiş və standartlara uyğunlaşdırılmış mal-müəyyən sənədlərindən və nəhayət informasiyaların bu strukturlar arasında qarşılıqlı mübadiləsindən ibarətdir [13, 17].

Dünyanın əksər regionlarındakı ölkələrdə BP tətbiq olunmuş və bəzilərinə də BP mexanizmi tətbiq olunmaqdadır. Lazım olan rəsmi informasiyaların emalı, qəbul olunması və sənədlərin təqdim olunması sayəsində istifadəçilər inzibati maneələrin və resursların ixtisarı nəticəsində xeyli faydalanırlar.

Hazırda dünyanın 18 ölkəsində 71 BP sistemi, qalan 53 ölkədə isə dövlət orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərin inkişafı davam etdirilməklə tətbiq olunmaqdadır.

BP modelinin tətbiqi texniki rəqləmətlərin, beynəlxalq standartların, dövlət standartlarının, texniki şərtlərin, resepturaların tələblərinə uyğun olmayan malların dövriyyəyə buraxılmasının qarşısını alır. Habelə keyfiyyətsiz məhsulların, insanların və heyvanların həyat və sağlamlığına ziyan vuran, istehlak bazarına münasibətdə isə istehlakçıların və istehsalçıların maraqlarının qorunması baxımından göstərilən əlamətlərə xas olan malların buraxılmasını dövriyyədən çıxarır.

Vahid informasiya sisteminin təşkili dövlət orqanları və biznes cəmiyyəti ilə qarşılıqlı münasibətlərin tənzimlənməsini avtomatlaşdırılmış qaydada təmin edir. Bu sistemin, yəni vahid integrasiya olunmuş informasiya sisteminin yaradılması informasiya axınlarının mübadiləsini optimal müddətdə təmin etməklə gömrük rəsmiləşdirilməsi və nəzarəti prosesini sadələşdirir. Bu baxımdan ABŞ təcrübəsi nümunəvi model kimi qəbul olunur.

Belə ki, ABŞ- da müasir komputer texnologiyasının tətbiqi “insan amilini” tam aradan qaldırır və gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarəti prosesinin müasir İKT-ın tətbiqi əsasında sadələşdirir və qeyd etmək lazımdır ki, tam həcmdə insan amilini müvafiq qərarın qəbulu ilə əlaqədar əvəzləyir [13, 15].

Dünya praktikasında BP modellərindən Sinqapur, İsveç, Amerika modelləri nümunəvi modellər kimi qəbul olunmaqla, digər ölkələrdə də onların təcrübəsindən istifadə olunur. ABŞ- da gömrük orqanları tərəfindən 42 meyar üzrə gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarəti üçün onun tətbiqi həyata keçirilir. Elə bu baxımdan da ABŞ sistemində gömrük nəzarətinin aparılmasına sərf olunan orta statistik vaxt 10 dəqiqə təşkil edir. Halbuki qanunvericilikdə bu müddət 30 dəqiqə müəyyən olunmuşdur. Digər tərəfdən də “Yaşıl dəhliz” sisteminin tətbiqi XİF iştirakçıları tərəfindən idxal olunan malların gömrük rəsmiləşdirilməsi və gömrük nəzarətini 5-10 saniyə müddətində həyata keçirməyə imkan verir [15].

Ümumilikdə ABŞ gömrük orqanları sistemində BP üzrə gömrük nəzarətinin aparılması və alınmış nəticələr əsasında uyğun qərarın qəbul olunması aşağıdakı kimi həyata keçirilir:

1. İlkin və əsas gömrük nəzarəti tam avtomatlaşdırılmış və insan amilinin müdaxiləsi olmadan mərkəzləşdirilmiş qaydada baş verir;
2. İkinci yardım səviyyəsi - bu səviyyə yerli gömrük orqanlarının tövsiyəsi əsasında ilkin və əsas gömrük nəzarəti səviyyəsinin detallandırılmasına imkan verir;
3. Əsas gömrük nəzarəti ABŞ-a idxal olunan mallara aid elektron informasiyaların mükəmməl kompüter təhlili əsasında aparılmasından ibarətdir;
4. Yüklərin növləri üzrə ilkin seçmə əməliyyatı xüsusi kompüter sistemi nəzarətinin köməyi ilə malların çeşidlənməsi üçün onların iki qrupa ayrılması ilə baş verir:
 - dövlət mənafeləri-maraqları üçün həssas olan mallar;
 - dövlət maraqları üçün az həssas olan mallardır.

Xarakterizə olunanlar konkret malların spesifik xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla tətbiq olunur. Ümumilikdə gömrük nəzarətinin aparılması üzrə alınan nəticələr əsasında aşağıdakı qərarlardan birinin qəbul olunması ilə nəticələnir. Belə ki, əgər rəsmiləşdirilən və gömrük nəzarəti həyata keçirilən malların ümumi həcmi 100 % qəbul etsək ümumi nəzarət sistemi üzrə rəsmiləşdirilmə aşağıdakı kimi səciyyələndirilir:

- malların buraxılışı- bu mallar heç bir əlavə məsələnin meydana gəlməməsinə səbəb olan mallardır. İl ərzində adətən belə malların 78% -i rəsmiləşdirilir;
- sənədli nəzarət- mallara aid sənədlərin bir hissəsi olmadıqda aparılır. Belə hallar il ərzində 20% təşkil edir;
- müayinə-nəzarət forması çox nadir hallarda tətbiq olunur və il ərzində adətən ümumi mal dövriyyəsinin 1-2%-ni təşkil edir.

Göründüyü kimi BP- nin səmərəliliyinin tətbiqi ümumi strategiya hazırlanan zaman ticarət prosedurlarının sadələşdirilməsi ilə əlaqədar beynəlxalq təcrübədən istifadənin nəzərə alınmasında əsas rol oynayır.

Məhz yuxarda xarakterizə olunan 3 ölkəyə məxsus müxtəlif modellərdən, standartlardan və beynəlxalq praktikada istifadə olunan vasitələrdən faydalanmaq vacibdir. Bu məqsədlə BP mexanizminin milli baxımdan inkişafı və qarşılıqlı əlaqələrin təmini üçün aşağıdakı kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi əsas şərtlərdəndir:

1. XİF sferasında mövcud olan əməliyyatlar üzrə sənəd dövriyyəsinə təkmilləşdirmək və tam kagızsız sənəd dövriyyəsinə keçmək;
2. Bu əməliyyatların təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar vaxt, əmək və maliyyə məsrəflərinin kəskin sürətdə azaldılaraq ixtisara salınması;
3. Xarici iqtisadi fəallılıqla bağlı biznes proseslərinin gözlənilən və şəffaflıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, təqdim olunan dövlət xidmətlərinin keyfiyyətinin, eyni zamanda isə risklərin idarə olunması səviyyəsinin yüksəldilməsi. XİF iştirakçıları tərəfindən qanunvericilik üzrə onların fəaliyyətinə qoyulmuş tələblərin gözlənilməməsi hallarını minimuma endirmək;
4. Müasir dövrdə integrasiyanın inkişafına maneçilik törədən “rezidentlik” prinsipinin dəyişdirilməsi üçün şəraitin yaradılması [12,17].

BP konsepsiyası Azərbaycan Respublikasında da reallaşdırılır. Bəs bu BP konsepsiyasının prinsial baxımdan təhlükəsizliklə -xüsusilə də iqtisadi təhlükəsizliklə nə əlaqəsi vardır? Məlumdur ki, respublikamızın iqtisadi suverenliyinə təminat və bu suverenliyin təhlükəsizliyinin qorunması elə gömrük siyasətinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Belə ki, iqtisadi təhlükəsizlik dövlətin daxili və xarici təhlükəsizliyinə təminat üstünlüklərinin tanınmasını xarakterizə etməklə səmərəli milli inkişaf strategiyasının reallaşdırılmasına əsaslanır. Bununla əlaqədar respublikamızda XİF iştirakçıları tərəfindən aparılan idxal, ixrac, tranzit əməliyyatlarının obyektləri, habelə onlar tərəfindən göstərilən xidmətlər qüvvədə olan milli və beynəlxalq hüquqi və texniki aktların tələblərinə uyğun olmalıdır. Bu uyğunluğun təmin olunması isə funksional baxımdan gömrük orqanlarına aid olmaqla ölkənin dayanıqlı iqtisadi inkişafına və onun təhlükəsizliyinə xidmət edir [5].

Digər tərəfdən isə məlumdur ki, Azərbaycan “İpək yolu” və şimali- cənub dəhlizinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Bu isə respublikamızın beynəlxalq ticarətdə nüfuzunu artırır. Belə ki, Azərbaycan 7 ölkə ilə, Rusiya Federasiyası, Qazaxıstan, Türkmənistan, İran, Türkiyə, Ermənistan və Gürcüstanla sərhəddir və beynəlxalq əhəmiyyətli ticarət yollarına malikdir. Məhz Azərbaycan Respublikasında gömrük siyasəti gömrük nəzarəti və ticarət mübadiləsi alətlərinin səmərəli istifadə olunmasına, daxili bazarın qorunmasına, milli iqtisadiyyatın inkişafına, ümumilikdə isə respublikanın iqtisadi siyasətindən irəli gələn həyati əhəmiyyətli məsələlərin reallaşdırılmasına istiqamətləndirilmişdir.

Göstərilənlərlə əlaqədar respublikamızda bu problemin həlli sadələşdirilmiş mexanizmin tətbiqi yolu ilə həll olunur. Bu yollardan biri də idxal, ixrac, tranzit əməliyyatlarının aparılması üçün BP prinsipinin tətbiqindən ibarətdir.

Bu sahədə məhz gömrük xidmətinin və işgüzar mühitin, beynəlxalq ticarətin daha da əlverişliyinin təmini məqsədi ilə "2007-2011-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının gömrük sisteminin inkişafı üzrə dövlət proqramı" qəbul olunmuşdur [1].

Bu proqram çərçivəsində isə Azərbaycan prezidentinin 11 noyabr 2008 -ci il tarixli 12 sayılı fərmanı ilə Azərbaycan respublikasının sərhəd-buraxılış məntəqələrindən daşınan malların və nəqliyyat vasitələrinin yoxlanılması üçün BP prinsipinin tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur. Bu fərman respublikamızda 2009-cı il yanvarın birindən tətbiq olunur və sanitariya, fitosanitariya, baytarlıq və ekoloji qurumların apardığı nəzarət-yoxlama tədbirləri gömrük orqanlarına həvalə olunmuşdur [3].

Bu fərmanın tətbiqi aparılan gömrük əməliyyatlarının, o cümlədən gömrük rəsmiləşdirilməsi və nəzarəti sisteminin sadələşdirilməsinə və tezləşdirilməsinə həyata keçirərək ölkə iqtisadiyyatının təhlükəsizliyinin təmininə xidmət edir. Belə ki, gömrük işi sferasında ehtimal olunan risklərin azaldılması təmin olunur. Bununla da boş dayanmalar azaldılaraq gömrük nəzarətinin məhsuldarlığı artırılır, gömrük statistikasının dəqiqliyi təmin olunur.

Nəhayət, gömrük işi sferasında gömrük qaydalarının pozuntusu və cinayətkarlığın qarşısı alınır. Bundan başqa ölkəyə idxal olunan nəqliyyat vasitələrinin gömrük rəsmiləşdirilməsi və nəzarəti də ixtisaslaşmış Avtonəqliyyat Baş Gömrük İdarəsi tərəfindən BP prinsipi əsasında sadələşdirilmiş qaydada, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 388 sayılı 12 fevral tarixli fərmanının 2-ci hissəsinə uyğun olaraq həyata keçirilir. Bu prinsip gömrük nəzarətindən yayınmanın qarşısının alınmasına, fiskal siyasət baxımından ödənişlərin dəqiqliyinin təmininə xidmət edir. Habelə sadələşdirilmiş qaydada "üçü birində" prinsipinə əsasən avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin vahid məkanda (gömrük rəsmiləşdirilməsi, ödənişlərin alınması, dövlət seriya nömrələrinin verilməsi) həyata keçirilir ki, bu da gömrük-biznes əlaqələrinin sadələşdirilməsinə xidmət edir [2].

Digər "elektron gömrükxana" layihələrinin reallaşdırılması da "elektron Azərbaycan" proqramının əsas tərkib hissələrindən biri olub informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının əsas strateji məqsədlərindən biridir. Məhz respublikanın gömrük orqanlarında avtomatlaşdırılmış idarə sisteminin tətbiqi əsasında qeyri qanuni dövriyyənin optimal vaxt rejimində qarşısı alınmaqla risklərin idarə olunması təmin olunur. Bununla da avtomatlaşdırılmış sistem idarəçiliyi üzrə sərhəd keçid məntəqlərindən keçirilən mallar və nəqliyyat vasitələrinin yoxlanması qısa zaman kəsiyində həyata keçirilərək qeyri qanuni dövriyyənin qarşısı alınır. Səmərəliliyə təminat nöqtəyi nəzərindən BMT –nin AİK komissiyasının təklif etdiyi müxtəlif modullar mərhələli sürətdə tətbiq olunaraq tam kağızsız bəyanətmə və nəzarətin məhsuldarlığının yüksəldilməsinə zəmin yaradacaqdır [1, 12, 18, 19, 20].

Respublikamızda BP sisteminin işlənilib hazırlanmasında və tətbiqində beynəlxalq standartlardan və rəhbəredici prinsiplərdən, BMT AİK, ÜGT, ÜTT- tövsiyyələrindən, beynəlxalq Konvensiyalardan, habelə inkişaf etmiş ölkələrin iş təcrübəsindən istifadə olunmuşdur [1,13, 15, 19, 20].

Bununla əlaqədar gömrük işi sferasında qəbul olunmuş proqramlara, normativ hüquqi aktlara [1, 2, 3, 4, 9] əsaslanaraq islahatlara, təqdim etmələrə, modernləşdirmə, təhlükəsizliyə təminat, iqtisadi təhlükəsizlik, müasir avtomatlaşdırılmış idarəetmə sisteminə, proqram təminatına dair xeyli tədqiqat işi aparılmışdır [6, 7, 8, 11, 13].

Beləliklə, tədqiqat nəticələri üzrə aparılmış təhlil göstərir ki, BP prinsipinin XİF praktikasında tətbiqi maliyyə və təşkilatı resursların birləşməsi hesabına nəqliyyat vasitələri və malların gömrük sərhədindən keçirilməsi zamanı gömrük rəsmiləşdirilməsi və nəzarəti səviyyəsini aşağı salmadan optimal zaman intervalında əməliyyatların kəskin sürətdə sadələşdirilməsinə yardım edir.

Digər tərəfdən isə BP konsepsiyasının hüquqi təbiətinə görə üstünlükləri əsasən bunlardır: onun istifadəsi sadədir, işin şəffaflığına təminat verir, idxal, ixrac əməliyyatlarına olan tələblər haqqında məlumatların alınması üçün anlaşıqlıdır, vəzifə funksiyalarının təkrarlanmasına yol vermir, gömrük digər dövlət orqanları və özəl sektorla inteqrasiyanı həyata keçirir, əvvəlki əməliyyatlar üzrə verilənlər bazasını formalaşdırır və monitorinqin məhsuldarlığını artırır.

Nəhayət nəticə etibarı ilə istehlakçıların və istehsalçıların hüquq və qanuni maraqlarının qorunmasını, texniki rəqlamentlərin tələblərinə cavab verməyən, insan həyatı və sağlamlığı üçün keyfiyyətsiz və təhlükəli olan malların idxalı və sərbəst dövriyyəyə buraxılmasının qarşısını alır, yerli istehsalçıların haqsız rəqabətin təsirlərindən qorunmasını təmin edir.

Bununla da inadkar idxalatçılar üçün əsas mübarizə silahı olmaqla risklərin idarə olunması sisteminin tətbiqilə gömrük qaydaları pozuntularını və gömrük işi sferasında cinayətkarlıq faktlarını optimal zaman rejimində aşkar etməklə təhlükəsizliyi təmin edilir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası gömrük sisteminin 2007-2011-ci illərdə inkişafına dair Dövlət Proqramı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 1 fevral tarixli 1925 nömrəli Sərəncamı.
2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25 fevral 2011-ci il tarixli 388 nömrəli "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi əməkdaşlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, gömrük işi sahəsində prosedurların sadələşdirilməsi və şəffaflığın artırılması ilə əlaqədar bəzi tədbirlər haqqında" Fərmanı.

3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Azərbaycan Respublikası dövlət sərhədinin buraxılış məntəqələrindən keçirilən malların və nəqliyyat vasitələrinin yoxlanılmasında "bir pəncərə" prinsipinin tətbiqi haqqında 11 noyabr 2008-ci il tarixli 12 nömrəli Fərmanı.
4. Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi, "Hüquq Ədəbiyyatı" nəşriyyatı, Bakı 2011, 311 s.
5. Heydərov K.F., İbrahimov T.T., (1999), Gömrük işi iqtisadi suverenlik və təhlükəsizlik, Bakı, Səda nəşriyyatı, 177 s.
6. İbrahimov T., (2017), Gömrük orqanları sistemi: islahatlar və modernləşdirmə, İpək yolu, No.2, s.54-63.
7. İbrahimov T., İsmayılov H., (2009), Qlobal ticarətə təsir və təhlükəsizliyin təmini üçün standartlar, İpək yolu, No.3-4, s.21-23.
8. Qloballaşma mühitində iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunmasında gömrük tənzimlənməsinin rolu, Beynəlxalq elmi-praktik konfransın materialları, Bakı, 2012, 600s.
9. Malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhədindən keçirilməsi üçün "Yaşıl dəhliz" və digər buraxılış sistemlərindən istifadə Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında 21 may 2016-cı il tarixli 920 nömrəli Fərmanı.
10. Məhərrəmov A.M., İbrahimov T.T., (2011), İnformasiya texnologiyaları gömrük xidmətində, İpək yolu, No.4, s.22-26.
11. Алиев А.Д., (2016), Моделирование процессов функционирования «Единого окна» на таможенной границе, Вестник Российской Таможенной Академии, No.3, с.90-101.
12. Боровский В.А., Новые средства коммуникаций порождают новые формы взаимодействия между людьми и организациями.
13. Гасаналиев Р., Электронная Таможенная Служба - новый этап в развитии Азербайджанской таможни [Электронный ресурс]
14. «Единое окно» как фактор ускоренной интеграции внутри Таможенного союза, Клуб логистов [Электронный ресурс], 2014, Режим доступа: <http://www.logists.by/library/view/edynoe-okno-kak-factor-yskorennoyintegracii-vnytri-tamozhennogo-soyza>, Дата доступа: 02.10. 2015.
15. Елин В. А. Таможенные модели для Таможенного Союза <http://www.tamognia.ru/people/articles/detail.php?ID=1532319,20/11/2017/22:56>
16. Игнатьева С.В., Медведев В.А., (2012), Модернизация таможенной инфраструктуры: условие эффективного вхождения России в ВТО, Россия в ВТО: проблемы, задачи, перспективы, СПб., Институт Бизнеса и Права.
17. Корняков К.А., (2001), Зарубежный опыт таможенного контроля и транспортных средств, Москва, ЮНИТИ-ДАНА., Закон и право, 348 с.
18. Рекомендация и руководящие принципы по созданию механизма «единого окна» Рекомендация СЕФАКТ ООН, 2007. 2005 г., No 33// Европейская экономическая комиссия [Электронный ресурс] –Женева, 2005.- Режим доступа:

http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec33/rec33_trd352r.Pdf

Дата доступа: 25.11. 2017.

19. <http://tfig.unece.org/RUS/contents/single-window-for-trade/ htm13/11/2017/>

20. Recommendation and Guidelines on establishing a Single Window to enhance the efficient exchange of information between trade and government: Recommendation No. 33 / United Nations Centre for Trade Facilitation and Electronic Business. Geneva, July 2005. [http // gomruk.gov.az/news73/html](http://gomruk.gov.az/news73/html) 10/19/16.